

Poročilo civilne družbe spremljanja
izvajanja nacionalne strategije vključevanja
Romov

v Sloveniji

*Osredotočanje
na strukturne in horizontalne predpogoje
za uspešno izvajanje strategije*

Pripravljeno s strani Združenja EPEKA, socialno podjetje
Stefan Simoncic, Jerica Lorenci, Ziga Dobnikar
December 2018

**Poročilo civilne družbe spremljanja
izvajanja nacionalne strategije vključevanja
Romov v Sloveniji.**

**Osredotočanje na strukturne in horizontalne
predpogoje za uspešno izvajanje.**

Ocena napredka na ključnih političnih področjih strategije.

Poročilo civilne družbe spremljanja izvajanja nacionalne strategije za vključevanje Romov v Sloveniji je pripravilo Znanstveno-raziskovalno združenje za umetnost, kulturne in izobraževalne programe in tehnologijo EPEKA, socialno podjetje (avtorji: Štefan Simončič, Jerica Lorenci in Žiga Dobnikar). V procesu priprave poročila je avtorjem podporo nudila Eva Schwab, kandidatka doktorskega programa na Srednjeevropski univerzi (CEU), ki je tudi so-uredila končno verzijo poročila.

Poročilo je bilo pripravljeno kot del pilotnega projekta Romski civilni monitor, "Krepitev zmogljivosti romske civilne družbe in povečanje njene vključenosti v nadzor Nacionalne strategije vključevanja Romov." Pilotni projekt izvajajo za Evropsko komisijo, GD za pravosodje in uporabnike. Projekt koordinira Center za politične vede na Srednjeevropski univerzi (CEU CPS), v partnerstvu z mrežo Evropska romska grassroots organizacija (mreža ERGO), Evropski center za pravice Romov (ERRC), Fundación Secetariado Gitano (FSG) in Romski izobraževalni sklad (REF) in je vključil približno 90 različnih nevladnih organizacijah in strokovnjake iz 27 držav članic.

Čeprav je pilotni projekt Romski civilni monitor, del česar je tudi pričujoče poročilo, koordiniran s strani CEU, poročilo predstavlja ugotovitve avtorjev, ki niso nujno v skladu s stališči CEU. CEU ne more biti odgovorna za nobeno rabo podatkov, ki jih lahko najdemo tukaj.

Kazalo

SEZNAM OKRAJŠAV	5
POVZETEK.....	6
UVOD.....	8
UPRAVLJANJE IN SPLOŠEN POLITIČNI OKVIR.....	9
Predstavljanje interesov Romov v parlamentu	9
Integracija romskega vključevanja med ministrstvi in ostalimi javnimi avtoritetmi na nacionalni ravni	10
Integracija romskega vključevanja na lokalni ravni	11
Spodbujanje opolnomočenja in vključevanja Romov	12
Zagotovila za uspešnost programov z največjimi proračuni	14
Dostop civilne družbe do sredstev za vključujoče dejavnosti za Rome	16
Politike in ukrepi, ki obravnavajo specifične potoberbe in izzive romskih žensk, otrok in mladih	17
PROTIDISKRIMINACIJA	19
Izvajanje direktive o rasni enakosti	19
Izobraževalna in bivalna segregacija	19
Prisilne izselitve	20
Diskriminatorno obnašanje policije, kršitve tožilcev ali sodišč	21
OBRAVNAVA PROTICIGANSTVA.....	23
Institucionalni okvir za boj proti diskriminaciji in rasizmu zoper Rome	23
Nasportovanje zločinom iz sovraštva in sovražnemu govoru proti Romom ter proticiganski retoriki politikov, javnih figur in medijev	24
PRIPOROČILA.....	25
BIBLIOGRAFIJA.....	26

Seznam okrajšav

CoE	Svet Evrope
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice
ESS	Evropski socialni sklad
ESI	Evropski strukturni in investicijski skladi
MP	Member of Parliament - poslanec
NPUR	Nacionalni program ukrepov za Rome
RIS	Romski izobraževalni sklad
SDS	Slovenska demokratska stranka
URSM	Urad Republike Slovenije za mladino
ZRomS	Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji
ZVarD	Zakon o varstvu pred diskriminacijo

Povzetek

Romska skupnost je v Sloveniji prepoznana kot manjšina in uživa relativno dobro podporo s strani države. Jasen pokazatelj tega je Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS)¹, ki je bil sprejet leta 2007. Organizacije in mreže romske civilne družbe so relativno močne na obeh, lokalni in nacionalni ravni. Problemi se pojavijo pri razločevanju med 'avtohtonimi' in 'neavtohtonimi' romskimi skupnostmi, kjer zgolj prvi uživajo posebne manjšinske pravice. Nadalje, pomanjkanje podatkov o Romih v Sloveniji (obstaja samo nekaj raziskav o njihovih življenjskih pogojih, ni pa etnično razčlenjenih podatkov) otežuje oblikovanje politik in projektov.

Toda obstaja očitno pomanjkanje povezav in sodelovanj med interesno skupino ter oblikovanjem politik, ki bi bile usmerjene k socialnemu vključevanju vseh socialno šibkih Romov, ki bi segale onkraj nacionalne agende za manjšine. Na primer, medtem ko se v letnih poročilih varuha človekovih pravic pravilno identificirajo ključne težave, kot so pomanjkanje dostopa do pitne vode v romskih naseljih², je odziv vladne politike omejen na majhne intervencije ali povsem umanjka.³

Upravljanje in splošen politični okvir

Razlika med 'avtohtonimi' in 'neavtohtonimi' Roma ima resne posledice na ravni politični participacije Romov.⁴ Samo v 20 (od 212) občinah so Romi v Sloveniji bili prepoznani za avtohtono skupnost, s čimer jim je zagotovljeno mesto v občinskem svetu. Razpisi za regularizacijo in infrastrukturne izboljšave v romskih naseljih so vezani na to, da imajo občine romske svetnike ali delovne organe v občinskih svetih, ki nadzirajo stanje romskih skupnostih v občinah brez avtohtonih Romov (kar obstaja v samo treh občinah).

Protidiskriminacija

V 2016 se je spremenila protidiskriminacijska zakonodaja (Zakon o varstvu pred diskriminacijo). Okrepili sta se vloga in neodvisnost zagovornika načela enakosti, nova zakonodaja mu zagotavljata tudi preiskovalna pooblastila.

Kljub temu smo priča diskriminaciji Romov na stanovanjskem in izobraževalnem področju; zabeleženo je samo nekaj primerov diskriminacije, vključno z zaenkrat nerešenim primerom, ki zadeva dostop do pitne vode in čaka razrešitev na Evropskem sodišču za človekove pravice v Strasbourgju.

Obravnavanje proticiganstva ali anticiganizma

Izraz "proticiganstvo" ali "anticiganizma" je v Sloveniji pretežno neznan in akcije oz. strategije za Rome niso predstavljene kot poskusi ukvarjanja s to specifično obliko rasizma. Čeprav so sovražni govor, predsodki in stereotipi direktno napram Romom še vedno močno prisotni, ne obstajajo specifične iniciative, ki bi se borile direktno proti anticiganizmu in bi temeljile na

---

¹ Pravno-informacijski sistem (13. april 2007). *Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS)*. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4405>

² <http://www.varuh-rs.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnosti/novice/detajl/varuh-si-je-ogledal-bivanjske-razmere-v-romskem-naselju-dobruska-vas-v-obcini-skocjan/?cHash=bbd1f7e8c9>

³ Štular, E. and Žura, J. (19. september 2017). Strasbourg graja Slovenijo zaradi vode za Rome, občina Škocjan ogorčena. Dostopno na: <https://www.rtvsl.si/lokalne-novice/strasbourg-graja-slovenijo-zaradi-vode-za-rome-obcina-skocjan-ogorcena/432972>

⁴ Council of Europe, Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (2017) *Fourth Opinion on Slovenia*. Pridobljeno 21. junija 2017.

informacijah o Romih, njihovi kulturi in zgodovini. Prav tako o rasizmu proti Romom v osnovnošolskih učnih načrtih ni ničesar moč zaslediti.

Uvod

V popisu prebivalstva iz 2002 se je 3.246 državljanov Slovenije razglasilo za pripadnike romske manjšine. Toda strokovnjaki ocenjujejo, da v Sloveniji živi med 7.000 in 12.000 Romov in da se mnogi med njimi ne želijo uradno razglasiti za Rome. Večina Romov živi v Prekmurju, na Dolenjskem, v Beli krajini in Posavju kot tudi v velikih mestih kot so Ljubljana, Maribor, Velenje in Celje.⁵ Slovenija ne izvaja popisa prebivalstva po narodnosti in zato imamo mimo popisa prebivalstva malo podatkov o Romih. Slovenija prav tako ni bila del mednarodnih študij o Romih, ki so jih izvajali v Programu Združenih narodov za razvoj (UNDP), Svetovna banka, Agencija Evropske unije za temeljne pravice (FRA), OVSE in drugi.⁶ Vse kar imamo je samo nekaj študij Sveta Evrope o Romih v Sloveniji. Svet Evrope ocenjuje, da v Sloveniji živi 8.500 Romov.⁷

Ključni problem politik vključevanja Romov v Sloveniji izvira iz dejstva, da se določbe iz Zakona o romski skupnosti nanašajo samo na tako imenovane 'avtohtone' romske skupnosti, ki so na Dolenjskem in v Prekmurju; nekatere izmed njih so ustaljene vse od 17. stoletja. "Prišleki" oziroma Romi, ki so prišli v Slovenijo v desetletjih po drugi svetovni vojni iz ostalih, v glavnem revnejših jugoslovanskih republik (npr. Kosovo) in se v glavnem naselili v urbana središča (npr. približno 1.300 oseb samo v Ljubljani), se po drugi strani smatrajo za "neavtohtone" Rome - izključuje se jih iz pravic, ki jim pritičejo iz Zakona o romski skupnosti. Ta delna uporaba Zakona o romski skupnosti na zgolj avtohtone Rome je bila kritizirana tako s strani organov OZN za človekove pravice kot slovenskega ustavnega sodišča.⁸

Vključitev v EU okvir in posledično financiranje je v splošnem imelo dober učinek na stanje romske skupnosti v Sloveniji. Na voljo so postala sredstva za marginalizirane skupnosti, vključno tudi za Rome, vendar je do nedavnega zelo majhen delež teh bil usmerjen neposredno v izboljšanje romskih socialno-ekonomskih razmer. Uvozili smo nekaj dobrih praks, nekaj smo jih razvili in priča smo porastu znanja med glavnimi interesnimi skupinami. Organizacije romske civilne družbe so prav tako prepoznale priložnosti, ki jih prinaša EU okvir, vendar so njihove kapaciteta in znanja pogosto nezadostne, da bi lahko izvajali tako kompleksne projekte. Zaenkrat je kritična pomanjkljivost, da so Romi še zmeraj žrtve diskriminacije in da obstajajo maloštevilne pobude, ki spodbujajo njihovo zaposljivost v večini ekonomskih sektorjev.

Za potrebe razvoja tega poročila, so se avtorji posluževali različnih metod pridobivanja podatkov. Združenje EPEKA dela z Romi že skoraj desetletje, torej je veliko podatkov vzetih iz dolgoročnih izkušenj s terena, sodelovanja s člani romske skupnosti in skozi opazovanje z udeležbo. Za potrebe tega poročila so avtorji opravili več intervjujev, razdelili in ocenili vprašalnike, izvajali fokusne skupine, svetovanja, javna srečanja itd.

---

⁵ Government of the Republic of Slovenia (2010) *Programme of Measures for the Integration of Roma*.

⁶ Archibugi, Daniele/ Benli, Ali Emre (2017): *Claiming Citizenship Rights in Europe: Emerging Challenges and Political Agents*. Routledge.

⁷ https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-and-eu/roma-integration-eu-country/roma-integration-slovenia_en

⁸ Necak Lük, Albina, Novak Lukanovic, Sonja (2011): "Inclusion of Roma Children into Education in Slovenia: The Language Competence and Culture Dimensions". In: *The Open Education Journal* 2011, 4 (Suppl 2-M6), p. 164-173.

Upravljanje in splošen politični okvir

Predstavljanje interesov Romov v parlamentu

V slovenskem parlamentu ni nikogar, ki bi se identificiral kot član romske skupnosti. V skladu s slovenskim zakonom sta dva člana parlamenta pripadnika dveh nacionalnih manjšin: madžarske in italijanske manjšine. Romi imajo status manjšine, vendar zanje ne velja ista pravica, kljub številnim protestom romskih predstavnikov in skupin.⁹ Za razliko od romske in italijanske manjšine, Romi niso prepoznani kot nacionalna manjšina, temveč kot "manjšinska skupnost" (manjšina brez "domovine", ki bi skrbelo za njihove pravice), ki je upravičena do izbire manjšinskega predstavnika samo na lokalni ravni v tistih 20 občinah, kjer so Romi prepoznani kot "avtonomne skupnosti".¹⁰ Na nacionalnem nivoju obstaja Svet romske skupnosti, sedem članov, ki jih izberejo vsaka štiri leta med romskimi svetniki in štirinajstimi člani iz največjega krovnega romskega združenja, Zveze Romov Slovenije.

Kljub temu so Romi - skozi osebne iniciative, organizacije civilne družbe in romske krove organizacije - odprli številne dialoge s poslanci in različnimi vladnimi organi in komisijami: sodelujejo ali vsaj komunicirajo s političnimi strankami na vseh relevantnih področjih po vsem političnem spektru. Stranke tako na levi kot na desni so izkazale stopnjo sodelovanja z romsko skupnostjo. Tako se je, na primer, poslanka Eva Irgl, članica desničarske stranke SDS, vodja Komisije za peticije, človekove pravice in enake možnosti, odzvala na peticijo lokalne romske nevladne organizacije z Dolenjske - *Zveza Romov za Dolenjsko*. Komisarka je prisilila lokalno upravo v Novem Mestu, da je prevzela lastništvo zemljišča, kjer je eno od romskih naselij, ki je bilo v rokah Ministrstva za obrambo, in s tem odprli pot za infrastrukturno izboljšanje.¹¹

V nekaterih primerih so se člani različnih romskih skupnosti pojavili kot kandidati na volitvah za različne stranke (npr. Socialni demokrati in Levica), vendar so romski kandidati ponavadi na dnu listu in je verjetnost, da bi bili izbrani zelo majhna.¹²

Leta 2017 sta stranka *Združena Levica* in poslanec Matjaž Hanžek predlagala spremembe 10 let starega "Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji"¹³ (prve zakonodaje te vrste v EU). Predlagane spremembe bi več odgovornosti, kar se tiče izboljšanja infrastrukture (voda in elektrika) v romskih naseljih, preložile na občinske oblasti, ki bi prav tako bile prejemnice ustreznih sredstev iz vlade. Spremembe zakona bi prav tako romskim skupnostim omogočile višjo stopnjo samouprave (posebno na Dolenjskem, kjer se romska skupnost sooča z največjimi izzivi in nasprotovanji večinske populacije). 30.

---

⁹ A.Č. (2013, April 5). *Romi si želijo svojega poslanca*. Dostopno na: <https://www.rtvsllo.si/slovenija/romi-si-zelijo-svojega-poslanca/306022>

¹⁰ "The Constitutional Court of the Republic of Slovenia considers the Roma as a special Romany ethnic community living in Slovenia, while the Slovenian Constitution (Official Gazette RS, Nos. 33I/1991-I, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 69/04, 69/04, 68/06; hereinafter: Constitution) employs the expression 'Romany community'." (National Programme of Measures 2010-15).

¹¹ G.G. (2016, 5. maj). *Dolenjski Romi so obiskali Evo Irgl*. Dostopno na: <https://novice.svet24.si/clanek/novice/slovenija/572b8caa7ec53/dolenjski-romi-so-obiskali-evo-irgl>

¹² Bešter, Komac, Pirc 2017.

¹³ Pravno-informacijski sistem (13. april 2007). *Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS)*. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4405>

maja 2017 je vlada zavrnila spremembe¹⁴ z razlago, da bo pripravila svoj osnutek zakona v sodelovanju s strokovnjaki in predstavniki romske skupnosti.¹⁵

Volilna udeležba se zmanjšuje med splošnim prebivalstvom in med Romi, posebej pri mladih volilcih. Na primer, leta 2017 je volilna udeležba na predsedniških volitvah znašala samo 42,13 odstotkov.¹⁶ Izhajajoč iz pomanjkanja ukrepov, ki bi obravnavali najnižjo raven zaupanja v vzpostavljene politične institucije, ki je še posebej kritično v Sloveniji¹⁷, se predvsem manjšine pogosto čutijo marginalizirane. Nezaupanje in pomanjkanje politične dejavnosti je močno prisotno v ranljivih skupinah in ustvarja začarani krog, v katerem člani marginaliziranih skupin redko sodelujejo v demokratičnih procesih in se posledično čutijo še bolj premalo zastopane v demokratičnih institucijah. Na primer, volitve v evropski parlament leta 2014 so imele najnižjo udeležbo v slovenski zgodovini (24,55 odstotka).

V vasi Pušča, ki je naša najuspešnejša in infrastrukturno najnaprednejša romska skupnost, je udeležba bila zgolj 30 odstotna. Zanimivo je, da je več kot 95 odstotkov Romov v Pušči volilo za novega starega predsednika, Boruta Pahorja. Preostala romska populacija v Sloveniji je veliko bolj razcepljena tako o splošnih političnih vprašanjih kot tudi o specifično romskih temah. Mislimo, da je vzrok tega opolnomočenje Romov in posledični pluralizem.

Volilna udeležba je med Romi višja na lokalni kot državni ravni: med 3.051 Romi, ki so volilni upravičenci za romskega mestnega svetnika v Sloveniji, jih je 2014 šlo glasovat 1.615¹⁸, kar pomeni 52,9 odstotno udeležbo na volitvah. V primerjavi z 2006 in 2010, lokalnimi volitvami s skupno 1.780 in 1.900 volilci, se je splošna udeležba Romov na volitvah za romske mestne svetnike znižala v 2014. Vendar obstajajo razlike med posameznimi občinami, v nekaterih se je udeležba zvišala.¹⁹ Eden od razlogov, ki vzbujajo nezadovoljstvo z institucijo romskega mestnega svetnika, je razviden v različnih interesih romskih skupnosti/naselij v eni občini, ki pogosto dobijo občutek, da romski mestni svetniki zastopajo samo interese svojih naselij.²⁰

Integracija romskega vključevanja med ministrstvi in ostalimi javnimi avtoritetami na nacionalni ravni

Institucija, ki usklajuje romsko vključevanje je Urad za narodnosti, ki je odgovoren za nacionalne strategije in dolgoročne programe za manjšine. Urad je tudi nacionalna

---

¹⁴ Drugi dokumenti: Urad za narodnosti (neznano). *Ustavno-pravni položaj romske skupnosti*. Dostopno na: http://www.un.gov.si/si/manjsine/romska_skupnost/ustavno_pravni_polozej/

Predlagane spremembe: Pravno-informacijski sistem (30. maj 2017). *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS-1A)*. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7639>

Zavrnitev predlaganih sprememb: Državni zbor (30. maj 2017). Predlogi zakonov - konec postopka - Izbran dokument 1788-VII Evidenčni sklep MDT. Dostopno na: http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/izbranZakonAkt?uid=C1257A70003EE6A1C1258130003335DC&db=kon_zak&mandat=VII&tip=doc

¹⁵ Svet Evrope (2017) 4. *mnenje o Sloveniji*.

¹⁶ Državna volilna komisija. Volitve predsednika RS 2017. Dostopno na: <http://www.dvk-rs.si/index.php/si/arhiv-predsednika-rs/volitve-predsednika-rs-leto-2017>

¹⁷ Posebi Eurobarometer 461: "Designing Europe's future" (april 2017). Dostopno na: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/78720>

¹⁸ Državna volilna komisija, 2017. *Lokalne volitve*, <http://www.dvk-rs.si/index.php/si/volitve/lokalne-volitve>

¹⁹ Bešter, Komac, Pirc 2017.

²⁰ *Ibid.*

kontaktna točka za Rome. Kljub temu da Urad zagotavlja znatno strokovno znanje, so še vedno številne ovire, ki spodkopavajo njihovo delo. Glavna ovira je pomanjkanje ukrepanja, ki bi sledilo ugotovitvam, ki jih urad poda. Ponavadi urad zazna težavo in predstavi možno rešitev, ampak le redko dobi odziv drugih vladnih organov. To vodi v stanje, kjer imamo veliko raziskav in vrednotenja na terenu, ampak zelo malo konkretnih ukrepov in izboljšav stanja v romski skupnosti.

Na primer, Ministrstvo za kmetijstvo, ki ima enega največjih proračunov v EU, ni nikoli financiralo romskega projekta ali projekta, ki bi bil usmerjen k reševanju ekonomskega položaja romskih manjšin ali nezaposlenosti; prav tako ne podpirajo projektov, ki so usmerjeni k podpori novih agrikulturnih poslov, ki jih vodijo manjšine, saj ima večina njihovih projektov zahteve, ki izključujejo večino Romov (npr. Lastništvo vsaj 6 hektarov zemlje). Številna ministrstva in birokrati na najvišjih in srednjih nivojih nimajo vpogleda v romsko realnost in empatije, ki jo ta vpogled prinaša.

Maja 2017 je slovenska vlada ustvarila večsektorsko delovno skupino za pripravo sprememb in dopolnitev Zakona o romski skupnosti. Delovna skupina je bila kritizirana, saj ni ustrezno vključila obojih: ekspertov in predstavnikov romskih skupnosti.²¹ Delovna skupina je pripravila nove spremembe zakona v novembra 2017, javna razprava o zakonu je bila odprta do 20. decembra 2017 in končna verzija predlaganega zakona je bila pripravljena januarja 2018. Med pisanjem tega poročila, osnutek zakona še ni bil predstavljen Državnemu zboru v glasovanje. Predlagan zakon se osredotoča na stanovanjsko problematiko kot ključni izziv, ki ga je treba obravnavati, preden se začnemo osredotočati na težave kot je socialno vključevanje, saj spreminja sestavo romske skupnosti. Zakon se tudi osredotoča na večsektorsko sodelovanje in zvišuje socialno vključenost članov romske skupnosti.²² Številne romske civilne organizacije so že kritizirale te spremembe s pritožbo, da bodo te spremembe v glavnem koristile Romom, ki živijo v Prekmurju in na Dolenjskem in bodo spregledale ('neavtohtone') Rome, ki živijo v urbanih središčih. Urad za narodnosti je odgovoril na očitke, da so problemi, s katerimi se soočajo ruralni Romi, veliko hujši, saj nimajo osnovne infrastrukture in stanovanj.

Razen predhodno omenjenih delovnih skupin, je vlada leta 2006 ustanovila tudi Strokovno skupino za reševanje prostorske problematike romskih naselij.²³ Poleg teh dveh delovnih skupin, ki se ukvarjata z Romi, je vlada sprejela še Nacionalni program ukrepov za Rome za obdobje 2017-2021 (odslej: Nacionalni program 2017-2021)²⁴, katerega cilj je obravnavati probleme izobraževanja, prostorske problematike, zaposlovanja, zdravja v romskih skupnostih pa tudi promocije romske kulture, jezike in identitete ter se boriti proti protiromskim stereotipom in diskriminaciji.

Integracija romskega vključevanja na lokalni ravni

Slovenski zakon razlikuje med "avtohtonimi" in "neavtohtonimi" Romi, kar ima resne posledice na romsko politično udeležbo in romske integracijske politike na lokalni ravni.²⁵ Romi v teh občinah imajo poleg svojega glasu v splošnih lokalnih volitvah tudi glas za

---

²¹ *Ibid.*

²² Spremembe zakona, glej:

http://www.un.gov.si/fileadmin/un.gov.si/pageuploads/JR_ZromS1_20112017_UN.pdf

²³ http://www.un.gov.si/si/manjsine/romska_skupnost/organiziranost/

²⁴ Vlada Republike Slovenije. Nacionalni program ukrepov za Rome za obdobje 2017–2021. Dostopno na: http://www.un.gov.si/fileadmin/un.gov.si/pageuploads/NPUR_2017_2021.pdf

²⁵ Svet Evrope (2017) 4. *mnenje o Sloveniji*.

lokalnega romskega svetnika.²⁶ Načeloma so samo v teh 20 občinah, posebne politike, ki so usmerjene k Romom: v ostalih občinah so Romi vključeni v splošne politike ranljivih skupin.²⁷ Vendar je treba opozoriti, da imajo občine, ki imajo "neavtohtone" Rome, prav tako možnost vzpostaviti komisijo, ki se ukvarja s specifično romskimi temami. Vendar so do zdaj zgolj tri občine v Sloveniji, ki so vzpostavile take komisije v obdobju 2014-2018 (Ribnica, Brežice, Škocjan). Vzpostavitev teh struktur omogoča občinam, da se prijavijo na financiranje na javnih razpisih, ki so usmerjeni k izboljšanju infrastrukture v romskih naseljih.²⁸

Medtem ko se institucija romskega mestnega svetnika v splošnem smatra za pozitiven napredek v politični participaciji Romov, se na sprejetje teh članov v občinski svet in legitimnost članov v lokalni romski skupnosti, gleda kritično. Predsednik Foruma romskih svetnikov, Darko Rudaš, je izpostavil:

*"Ne glede na to, da je v splošnem institucija romskega svetnika dobro uveljavljena, ... je na občinskem svetu razprava pogosto na meji demokratičnosti in ksenofobije. V veliki meri je odvisno od tega, kako občinski svet gleda na romsko problematiko in koliko sodelovanja lahko vzpostavi z romskim svetnikom, ko iščejo rešitve, ki ustrezajo vsem."*²⁹

Po drugi strani, romski svetniki pogosto ne uživajo večinske podpore svoje romske skupnosti, še posebej če se volilcem zdi, da romski svetnik zagovarja zgolj partikularne interese posameznega (svojega) romskega naselja.³⁰ V obdobju od 2002-2006 je vladni Urad za narodnosti sodeloval v aktivnostih, katerih cilj je bil vključevanje romskih svetnikov v lokalne samouprave in je zagotavljal sredstva za usposabljanje in izobraževalne programe za romske predstavnike.³¹

Spodbujanje opolnomočenja in vključevanja Romov

V skladu z Zakonom o romski skupnosti iz 2007, so takrat vzpostavili Svet romske skupnosti Republike Slovenije, ki zastopa interese Romov v razmerju do javnih organov. Svet ima pooblastila, da podaja predloge, iniciative in mnenja, ki zadevajo Rome in njihovo integracijo v vladne in druge državne organe, vključujoč samoupravne lokalne skupnosti.³² V sodelovanju s centralno oblastjo in samoupravnimi lokalnimi skupnostmi, je Svet sestavil osnutek Nacionalnega programa ukrepov za romsko integracijo (2010-2015 in 2017-2021).

Svet sestavlja sedem romskih svetnikov, ki jih med seboj vsaka štiri leta izberejo lokalni romski svetniki (glej predhodni oddelek), in 14 predstavnikov iz največje romske krovne organizacije v Sloveniji, Zveze Romov Slovenije.³³ Ob ustanovitvi Sveta romske skupnosti je Zveza Romov Slovenije (ustanovljena 1996) dejansko bila glavni organ, ki je zagovarjala interese Romov, vendar se je v tem času romska civilna družba spremenila in postala bolj

---

²⁶ Bešter, Romana/ Komac, Miran/ Pirc, Janez (2017) "The political participation of Roma in Slovenia". In: Treaties and Documents, Journal of Ethnic Studies 78/2017, p. 73-96.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Svet Evrope (2017) 4. mnenje o Sloveniji.

²⁹ Citirano v Bešter, Komac, Pirc 2017

³⁰ Bešter, Komac, Pirc 2017; Bačlija Irena, Brezovsek Marjan, Hacek Miro (2008): "Positive discrimination of the Roma minority. The case of local councillors in Slovenia". V: Ethnicities 8(2): 227:250.

³¹ Nacionalni program ukrepov 2010-2015.

³² Bešter, Komac, Pirc (2017)

³³ *Ibid.*

raznolika.³⁴ Sestavo sveta so kritizirali, da ni reprezentativna vsej romski populaciji³⁵ in da ni demokratično izbrana³⁶ – za razliko od manjšinskih svetnikov madžarske in italijanske skupnosti. Inicijativa varuha človekovih pravic, ki je zahteval, da se oceni ustavnost sestave Sveta romske skupnosti, je bila zavržena na Ustavnem sodišču, ki ni odkrilo neskladja z osnovnim državnim zakonom.³⁷

Poleg težav s sestavo sveta, so bile kritizirane tudi njegove dejavnost. "Svet kot krovna organizacija se zaradi tega ni tako uveljavil, da bi bil resen sogovornik državi. Skrajni čas je, da začnemo več politizirati in manj plesati," je rekel Darko Rudaš, predsednik Foruma romskih svetnikov.³⁸ Svet Evrope je v svojem 4. mnenju o Sloveniji (2017) kritiziral neustrezno osebje Sveta romske skupnosti in njihova preredka srečanja (načeloma dvakrat letno). Svet Evrope je zaključil, da Svet romske skupnosti "očitno ne izpolnjuje svoje vloge izpostavljanja konkretnih situacij in rešitev vladi."³⁹

Leta 2016 je na pobudo Evropske komisije, Urad za Narodnosti ustvaril Nacionalno platformo za Rome.⁴⁰ Glavne dejavnosti bodo podpora in pomoč romskim skupnostim pri razvijanju lokalnih akcijskih načrtov za vključevanje Romov, ki bodo prilagojeni lokalnim potrebam in bodo v zajem jemali vse možne omejitve posameznih občin; kot tudi vse možnosti, ki bodo na voljo, za krepitve medinstitucionalnih kooperativ in kooperativ na lokalni ravni.⁴¹

Ena največjih in najprepoznavnejših organizacij je Forum romskih svetnikov, ki povezuje romske svetnike v 20 občinah. Forum povezuje več lokalnih perspektiv in uspešno zasleduje interese Romov na lokalni, regionalni in nacionalni ravni. Člani pogosto delujejo kot mediatorji med romsko manjšino in odločevalci. Predsednik foruma je Darko Rudaš.

Nekatere romske organizacije delujejo na področju opolnomočenja in zviševanja sodelovanja, vendar je to pogosto zgolj interes vodij in ne ideje napredka interesov romske skupnosti. Na splošno je slovenska romska manjšina razdrobljena in skupine znotraj nje pogosto zasledujejo svoje cilje. Sodelovanja med različnimi slovenskimi romskimi organizacijami je malo.

---

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Svet Evrope (2017) 4. mnenje o Sloveniji

³⁶ Bešter, Komac, Pirc (2017)

³⁷ Odločitev Ustavnega sodišča 2010 – *Odločba o ugotovitvi, da prvi odstavek 10. člena Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji ni v neskladju z Ustavo*. Uradni list RS 54 (2010).

³⁸ Petrovčič, P., 2010. Darko Rudaš, predsednik Foruma romskih svetnikov. *Mladina*, 16 September 2010. Available at: <http://www.mladina.si/51740/darko-rudas-predsednik-foruma-romskihsvetnikov/>

³⁹ Svet Evrope (2017) 4. mnenje o Sloveniji

⁴⁰ Projekt "SIFOROMA" (Krepitev nacionalnega posvetovalnega procesa v Sloveniji z vzpostavitvijo Nacionalne platforme za Rome), ki ga koordinira vladni Urad za narodnosti Republike Slovenije (avgust 2016-julij 2017) http://www.un.gov.si/si/nacionalna_platforma_za_rome/

⁴¹ *Ibid.*

Zagotovila za uspešnost programov z največjimi proračuni

Eden največjih virov financiranja romskih organizacij v Sloveniji je nedvomno Evropski socialni sklad (ESS).⁴² Medtem ko se proračuni Evropskih strukturnih in investicijskih skladov (ESI), ki obravnavajo marginalne, povečujejo, je napredek počasen in redki programi imajo dolgotrajne učinke.

Kljub temu, da je 1,5 milijarde evrov iz skladov ESI dodeljenih vključevanju marginaliziranih skupnosti, ni posebnega proračuna, ki bi obravnaval specifične potrebe Romov. To je resna pomanjkljivost: po eni strani, številne večje nevladne organizacije črpajo sredstva iz skladov ESI in obravnavajo druge ranljive skupine, po drugi strani, večina romskih nevladnih organizacij nima zadostnih zmogljivosti, da bi izpeljali upravno zahtevne projekte, ki jih financira EU; samo nekaj projektov iz skladov ESI se osredotoča na marginalizirane Rome. V Sloveniji je zelo malo javnih razpisov, ki so izrecno namenjeni podpori aktivnostim za Rome, čeprav smo v zadnjem letu priča pozitivnemu trendu.

Največji projekti v zvezi z vključevanjem Romov v Sloveniji so usmerjeni k razvoju infrastrukture in jih v glavnem izvajajo lokalne oblasti in ministrstva. Od 2005 je osrednja vladina Služba za lokalno samoupravo in regionalno politiko financirala 80 odstotkov projektov (v vrednosti 5,6 milijonov evrov), ki so usmerjeni k izgradnji osnovne infrastrukture v romskih naseljih. Do sredstev so bile upravičene občine, ki so imele izvoljene romske svetnike v občinskem svetu ali z delovnim organom v občinskem svetu za nadzor stanja v romski skupnosti.⁴³

Ostali pomembni programi, ki so bili izvedeni v zadnjih letih v sodelovanju z romskimi organizacijami s sredstvi iz skladov ESI in proračuna Republike Slovenije vključujejo:

- "Osovobodimo se presodkov, spoznajmo Rome", ki ga od 2010 izvaja Urad za narodnosti v sodelovanju z nevladnimi organizacijami iz romske skupnosti in ostalimi institucijami - proračun Republike Slovenije 40.000 evrov na leto.
- Vzpostavitev "Učne podpore", mreže za romske otroke, ki obiskujejo srednje šole, ki ga izvaja Ministrstvo za izobraževanje in šport, lokalne samouprave in Romski akademski klub - do 2010 financiran s strani ESS, potem iz proračuna Republike Slovenije.
- Zaposlovanje romskih pomočnikov v projektu "Uspešno vključevanje Romov v izobraževalne procese", ki ga je med letoma 2008-2010 izvajala Zveza Romov Slovenije, ki je bil med letoma 2011-2012 financiran s strani ESS in od 2013 zaposlovanje romskih asistentov sistematično financira državni proračun.
- Projekt "Dvig socialnega in kulturnega kapitala v okoljih, kjer živijo predstavniki romske skupnosti", (razvoj didaktičnih materialov, vključitev teme romske kulture v učni načrt, standardizacija romskega jezika), ki jo izvaja Zavod RS za šolstvo, Zveza Romov Slovenije, javni raziskovalni inštituti, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za kulturo in je financiran s strani ESS (300.000 evrov na leto)

Velik del romske populacije v urbanih okoljih je brez osnovne izobrazbe. To romsko prebivalstvo je prišlo iz drugih območij bivše Jugoslavije, govorijo različne romske jezike⁴⁴

---

⁴² Sofinanciranje romske skupnosti v Sloveniji: 2008- 2015 (26. maj 2015). Dostopno na: http://www.un.gov.si/fileadmin/un.gov.si/pageuploads/Zbir-sof_ROMI24082015.pdf

⁴³ Stupnik (2011).

⁴⁴ Svet Evrope (2017) 4. mnenje o Sloveniji

in v splošnem trpijo visoko stopnjo socialne izključenosti, ki še nadalje znižuje šolsko udeležbo mladih Romov, s tem pa tudi udeležbo Romov v nadaljnjem izobraževanju (številni končajo samo osnovno šolo, nekateri končajo srednjo šolo). Na ta način se izobraževalna marginalizacija nadaljuje iz roda v rod. Primer zelo dobrega projekta, ki je bil vpeljan v Sloveniji, je "romski asistenti"⁴⁵ - projekt, ki je uvedel strokovno osebje v šole in vrtce, da pomagajo romskim otrokom s potencialnimi težavami in olajšajo vzpostaviti odnos med romskimi starši in izobraževalnimi institucijami. Ključna ovira pri vpeljavi večjih izobraževalnih projektov za mlade Rome po končani šoli je pomanjkanje interesa pri nadaljevanju izobraževanja po tem, ko postanejo upravičeno do denarne socialne pomoči. Medtem ko je v Sloveniji v osnovni šoli prisotnost obvezna, to ne velja za nobeno od višjih stopenj izobraževanja. Izobraževanje predstavlja znaten strošek za družino z nizkimi prihodki (čeprav ni šolnin, so stroški s knjigami, šolskimi potrebami, oblačili in obšolskih dejavnosti itd.) številni mladi Romi izgubijo zanimanje za formalno izobraževanje in ostanejo nezaposleni in izključeni iz neformalnega dela.

Romi so tudi vključeni v javna dela - posebno obliko zaposlitev in del politike aktivnega zaposlovanja, ki jih nadzoruje Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije. Čeprav javna dela redko privedejo do dolgotrajne zaposlitve udeležencev in se jih smatra za zgolj začasni ukrep, so Romi deležni pozitivne diskriminacije, saj imajo možnosti ponovno zaprositi za javna dela. Medtem, ko se člani civilne družbe lahko prijavijo za javna dela samo v obsegu enega leta, se Romi, invalidi in nezaposleni nad 58-imi leti starosti lahko ponovno prijavijo in se udeležijo javnih del v skupnem časovnem okviru 24 mesecev.⁴⁶

---

⁴⁵ Skupaj za znanje – izvajanje aktivnosti pod pornih mehanizmov pridobivanja znanja za pripadnike romske skupnosti (Neznano). Dostopno na: <http://www.skupajzaznanje.si/romski-pomocniki/>

⁴⁶ Nezaposlenost v Sloveniji (2017, 24. oktober). Javno povabilo za izbor programov javnih del za leto 2018. Dostopno na: https://www.ess.gov.si/files/10506/Javna_dela_2018_Javno_povabilo.pdf

Dostop civilne družbe do sredstev za vključujoče dejavnosti za Rome

Transparentnost financiranja romske civilne družbe je skrb vzbujajoča. Glavni prejemniki javne finančne pomoči v razpisih za sofinanciranje programov aktivnosti za organizacije v romskih skupnostih (v skupnem znesku 207.000 evrov), ki jih je organiziral Urad za narodnosti v letu 2017 so: *Zveza za razvoj romske manjšine – preporod*, *Zveza Romov Slovenije*, *Zveza romske skupnosti Slovenije Umbrella – Dežnik in Romska športna zveza Slovenije*.⁴⁷

Predsednik največjega krovnega združenja, Zveze Romov Slovenije, Jožek Horvat je v 2016⁴⁸ bil izbran za predsednika Sveta romske skupnosti, ki prav tako zagotavlja sredstva za programe in projekte romskih nevladnih organizacij na področju spodbujanja enakosti in preprečevanja diskriminacije zoper Rome.⁴⁹ On je torej vključen kot odločevalec in prejemnik javnih sredstev, kar se lahko razume kot konflikt interesov. Urad za narodnosti načrtuje reformo podpore romski civilni družbi, da bi jo naredila za bolj demokratično, s čimer bi se omogočila podpora različnih interesov romske skupnosti, vendar se to zdi težko uresničljivo, če se bodo zanašali na predstavnika romske skupnosti, kjer prevladuje ena krovna organizacija.

Daleč največji del financiranja aktivnosti za vključevanje Romov prihaja s strani EU. Ti projekti so upravno zelo zahtevni, zato so povečini prejemniki sredstev za delo za vključevanje Romov neromske organizacije. To pogosto privede do neodobravanja romske skupnosti, saj to razumejo kot odtujitev romskega denarja s strani ne-Romov. Po drugi strani akterji civilne družbe, ki so upravičenci teh projektov, pogosto ne vključijo dovolj romskega osebja v svoje projekte ali jih zgolj vključijo za zapolnitev kapacitet. To se pogosto upravičuje z razlago, da imajo Romi nizko stopnjo izobrazbe, medtem ko zaposlitev dobijo kandidati z najboljšimi kvalifikacijami.

Romi prav tako pogosto nimajo izobrazbe in izkušenj, da bi lahko polno sodelovali v vseh možnostih financiranja, ki so na voljo. Podobno pomanjkanje zmogljivosti lahko zaznamo v romskih organizacijah in mrežah. Problem, ki je ločen od tega, je pomanjkanje sodelovanja med romskimi in neromskimi organizacijami, ki pogosto lahko tvorijo zelo dobro partnerstvo za dobre projekte in uspešne zgodbe.

Večina slovenskih romskih organizacij nima zmogljivosti, da bi se soočili z upravnimi zahtevami večjih evropskih projektov. To je glavni razlog, zakaj so romske organizacije redko upravičenke. Nekatere romske organizacije, ki so bile upravičenke v preteklosti, se zdaj soočajo s tožbami. Veliko višja stopnja uspeha je med romskimi organizacijami, ki izvajajo programe, ki jih je lažje izvesti - npr. Erasmus+⁵⁰, ki ima občutno nižje upravne zahteve kot Evropski socialni sklad. Prav tako ima majhno število izpeljanih projektov civilne družbe za ciljno skupino Rome. Večina razpisov je usmerjenih k ranljivim skupinam nasploh. Nezanemarljiv del civilne družbe raje vključi druge ranljive skupine, saj je z njimi lažje sodelovati. To je posledica kulturnih razlik, pomanjkanja zaupanja in tudi diskriminacije (npr. če kazalniki projekta vključujejo zaposlitev, jo je veliko lažje zagotoviti

---

47

http://www.un.qov.si/si/o_uradu/javne_objave/javni_razpisi/?tx_t3javnirazpis_pi1%5Bshow_single%5D=992

48

https://www.pomurec.com/vsebina/41040/Jozek_Horvat_Muc_je_novi_predsednik_Sveta_romske_skupnosti

49 Urad za narodnosti (2017, 7. april). *Javni razpis Sveta romske skupnosti Republike Slovenije za sofinanciranje programov in projektov romskih društev s področja spodbujanja enakosti in preprečevanja diskriminacije Romov v letu 2017 (JR-RD 2017)*. Dostopno na:

http://www.un.qov.si/si/medijsko_sredisce/novica/5927/

50 <http://www.movit.si/erasmus-mladi-v-akciji/pomembneznacilnostiprograma/socialno-vkljucevanje/roma-inclusion>

za mlade, ki iščejo svojo prvo zaposlitev, kot za člane romske skupnosti).

V Sloveniji so največje romske organizacije odvisne zgolj od vladnega denarja in kažejo malo interesa pri iskanju dodatnih sredstev financiranja. Romski aktivizem je skoraj neobstoječ ali zgolj prisotne v krajših izbruhih posameznikov, saj finančna nestabilnost nevladnega sektorja sili tako Rome kot ne-Rome, da si najdejo drugo zaposlitev.

Politike in ukrepi, ki obravnavajo specifične potrebe in izzive romskih žensk, otrok in mladih

Ministrstvo za zdravje Republike Slovenije, Urad za narodnosti, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti s svojimi vladnimi organi, npr. Centri za socialni delo, na lokalni ravni obravnavajo te težave in delujejo po strategiji iz Nacionalnega programa ukrepov za Rome 2017-2021. Iniciative, ki romskim ženskam zagotavljajo informacije o zdravju, zavetiščih, pravicah itd. obstajajo in jih dopolnjuje širok nabor raznih izobraževalnih aktivnosti tako v javnem kot nevladnem sektorju. Na voljo so jim tudi varne hiše za romske ženske in otroke v nevarnosti, vendar te niso posebej usmerjene na Rome, temveč so odprte za vse skupine.

Nekatere ključne teme so tabuji in še zdaleč niso dovolj zastopane na nacionalnem in lokalnem kontekstu. Najbolj kritična vprašanja zadevajo zgodnje in prisilne (dogovorjene) poroke. Vladne institucije pogosto ne uspejo zadostno nagovoriti teh vprašanj, saj zahtevajo večstranski pristop, ki bi vključil mlade Rome in starše v dolgoročne programe, kar pa zahteva visoko stopnjo zaupanja. Ti problemi so še večji, ker so romske skupnosti relativno zaprte za zunanje in ker imajo Romi malo družabnih stikov s svojimi neromskimi vrstniki, kar pripomore k še večjemu občutku osamljenosti. Drugi dejavnik je zgodnji osip, ki prav tako privede do izgube stika z večinsko populacijo. To bi se lahko izboljšalo s povečanjem števila Romov v srednji šoli in vrtcih ali z vpeljavo obvezne prisotnosti.

Še eno vprašanje, ki ne dobi skoraj nobene pozornosti je LGBTQ skupnost znotraj romske skupnosti. Medtem ko LGBTQ posamezniki obstajajo, pogosto živijo navidezno heteroseksualen življenjski slog, saj je v romski skupnosti višja stopnja LGBTQ diskriminacije kot v preostali družbi.

Urad Republike Slovenije za mladino (URSM) financira potrebe mladih in projekte za mlade, vendar nimajo projektov posebej za Rome; najbližje je širša kategorija ranljivih skupin. Kljub pomanjkanju neposrednega financiranja obstajajo številne romske mladinske in kulturne organizacije.⁵¹ V zadnjem desetletju je URSM podprl projekte za pomoč ranljivim mladim in naslovil razne izzive (osip, nezaposljivost mladih, diskriminacija ipd.), vendar bi politična sprememba na državni ravni lahko hitro spremenila ta trend. S tem v mislih, bilo bi veliko boljše, če bi resolucija Nacionalnega programa za mladino 2013-2022 načrtovala obvezno financiranje programov za Rome. Številnih tem (npr. dogovorjene poroke) se še vedno ne nagovarja, ker se je redko katera romska organizacija pripravljena soočiti s to težavo. A takšen nadzor postavlja romsko manjšino v še bolj marginalizirano vlogo in povečuje družbeno izključevanje romskih posameznikov.

Nadaljnji pomemben problem je pomanjkanje stanovanj za mlade. To vodi do vedno večje odvisnosti od staršev ali širših družinskih skupnosti. To je zelo močno nagnjenje tudi med mladimi Romi, saj je tesno povezano z njihovimi tradicijami. V povezavi z zgodnjimi porokami to vodi do še večjega družbenega izključevanja in izgube stike z neromskimi mladimi in preostalo družbo. Teh težav se ne nagovarja na nacionalni ali lokalni ravni. Leta 2018 je bil razpisan razpis, ki ga je pripravil Javni medobčinski stanovanjski sklad Maribor, ki je nagovarjal problem stanovanjskih težav mladih. Dve neprofitni gospodinjstvi sta bili namenjeni mladim družinam in dve mladim parom, vendar mladi Romi pogojev skorajda

---

⁵¹ Neizčrpan seznam romskih organizacij v Sloveniji: *Romano Kher*. Spletni portal projekta. Dostopno na: <http://www.romsvet.si/sl-si/romi-v-sloveniji/romske-organizacije-in-drustva>

niso mogli izpolniti (npr. oba prijavitelja naj bi imela zaposlitev in univerzitetno izobrazbo, da bi izpolnjevala prioritete kategorije), kar je zelo protislovno, saj je namen razpis bil opolnomočenje mladih.⁵²

---

⁵² Javni medobčinski stanovanjski sklad Maribor. *Razpis za oddajo stanovanj v najem za mlade in mlade družine*. Available at: <https://www.jmss-mb.si/downloads/Besedilo-razpisa-za-mlade-1.pdf>

Protidiskriminacija

Izvajanje direktive o rasni enakosti

Leta 2016 smo spremenili protidiskriminacijsko zakonodajo (Zakon o varstvu pred diskriminacijo). Okrepili sta se vloga in neodvisnost zagovornika načela enakosti, nova zakonodaja mu zagotavlja tudi preiskovalna pooblastila. Vendar, kot je zaključil Svet Evrope, "nov mandat lahko ovira dejstvo, da če se ne izpolnjuje pogojev, bo odločitev organa ostala predvsem deklarativna zaradi pomanjkanja moči, ki bi inšpektorate zavezala k nadaljevanju preiskave".⁵³ Še več, omejeno število pritožb ni nujno odraz odsotnosti diskriminacije, temveč pomanjkanje zavedanja v javnosti o pravnih sredstvih, ki so na voljo.

Romi se še vedno neradi bojujejo za svoje pravice na sodiščih. Za to obstaja nekaj razlogov: imajo svoja lastna neformalna sodišča, strah jih je diskriminacije na slovenskih sodiščih in verjamejo da, zaradi diskriminacije, pravici tam ne more biti zadoščeno. Nadaljnji pomemben razlog so stroški, ki so neverjetno visoki in nedostopni za večino Romov. V Sloveniji imamo razna podjetja in organizacije, ki nudijo brezplačno pravno pomoč, vendar se večina Romov tega ne zaveda.

Imamo zgolj en znan primer diskriminacije Romov: primer *Hudorovič proti Sloveniji*, ki ga od 2014 obravnava Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP). Zadeva se nanaša na dostop Romov do pitne vode in sanitarnih storitev, ki so neobstoječe v večini romskih naselij, vključno s tistim, kjer živijo tožniki. Primer je še vedno v obravnavi.⁵⁴

Izobraževalna in bivalna segregacija

V preteklosti je bila izobraževalna segregacija močno prisotna, saj niso zares obstajale strategije vključevanja in povezovanja romskih otrok v formalnih izobraževalnih sistemih. Veliko teh otrok je bilo poslanih v šole, ki so namenjene otrokom s posebnimi potrebami. Učni sistemi v teh šolah so prilagojeni otrokom z zmanjšano zmožnostjo učenja in so zato povsem neprimerni za otroke, ki nimajo teh težav.⁵⁵ Eden poglobitnih razlogov za to je bila jezikovna ovira, saj veliko Romov ni govorilo slovensko. Veliko Romov so poslali v posebne šole zaradi "neprimerne obnašanja". Trenutno je močen poudarek na vključevanju romskih otrok, še posebej na vključevanju mladih otrok v vrtce vsaj dve leti preden začnejo osnovno šolo. Čeprav se stanje izboljšuje, je segregacija še vedno vidna na nekaterih področjih. V romskih naseljih obstajajo vrtci namenjeni samo Romom, kjer se otroci ne družijo in delujejo z drugimi otroki iz civilne družbe ali katerih koli drugih podskupin, kar jih ponovno segregira. Drug problem je, da veliko romskih otrok ne zaključi šolanja. Osnovna šola je obvezna prvih 9 let, tisti otroci, ki niso zaključili vseh razredov pravočasno, pogosto zaključijo šolanje po devetih letih, brez končane osnovne šole ali katerekoli stopnje formalne izobrazbe.

Problem, ki ga lahko pogosto opazimo je, da nekatere srednje šole, ki jim primanjkuje dijakov, skušajo privabiti romske dijake, vendar te šole ne ustrezajo zahtevam na trgu

---

⁵³ Svet Evrope (2017) 4. mnenje o Sloveniji.

⁵⁴ Glej: Ribnica 24 (3. avgust 2015). *Skupina slovenskih Romov zaradi kršitve pravice do vode na evropskosodišče*. Dostopno na: <https://www.ribnica24.eu/slovenija/skupina-slovenskih-romov-zaradi-krsitve-pravice-do-vode-na-evropsko-sodisce/>

Bulatovič, K. (31. julij 2017). *Pitna voda za Rome temeljna človekova pravica*. Dostopno na: <https://www.delo.si/novice/slovenija/pitna-voda-za-rome-temeljna-clovekova-pravica.html>

Lubej, G. (31. julij 2015). *Po izbrisanih nova evropska sramota za Slovenijo?* Dostopno na: <https://siol.net/novice/slovenija/po-izbrisanih-nova-evropska-sramota-za-slovenijo-122700>

⁵⁵ Amnesty international Slovenija. *Romi*. Dostopno na: <http://www.amnesty.si/romi>

dela. Prav tako se zelo pogosto zgodi, da mladi Romi, ki zaključijo osnovno ali srednjo šolo, težko najdejo zaposlitev zaradi diskriminacije in stereotipov na trgu dela. To ima negativen učinek na motivacijo vse skupnosti; številni mladi Romi (tudi odrasli) verjamejo, da ne potrebujejo formalnega izobraževanja in ga ne cenijo kot vrednost. To pa ovira poskuse, da se poveča število Romov, ki nadaljujejo z izobraževanjem po osnovni šoli. Bivalne težave, s katerimi se Romi soočajo, se po regijah razlikujejo. Romi v Prekmurju in ti, ki živijo v urbanih okoljih (npr. Maribor) ponavadi ne živijo v težkih okoliščinah z infrastrukturnimi problemi. Medtem ko so njihove skupnosti do določene stopnje odmaknjene od širše populacije (npr. romska vas Pušča v Prekmurju ali določena okrožja ali ceste z visokim številom romskih prebivalcev v Mariboru), to vseeno niso "geta". Romi na Dolenjskem imajo največ težav, saj se njihova naselja smatra za ilegalna, kar otežuje reševanje infrastrukturne in bivanjske probleme.

Odgovorni organi kot argument, zakaj romskim hišam ne priskrbijo pitne vode, navajajo pomanjkanje dokazov o nameri trajnega bivanja in nepravilnosti v nastanitvenih pogojih.⁵⁶ Leta 2017 je Upravno sodišče Republike Slovenije razsodilo, da so Romi upravičeni do posebne bivanjske zaščite, tudi če živijo v črni gradnji, kot je poudarjeno v 8. členu Evropske konvencije o človekovih pravicah.⁵⁷ Vendar kljub temu, da je po Zakonu o romski skupnosti izboljšanje infrastrukture v romskih naseljih v občinski pristojnosti, je država prav tako pristojna za intervencije, če občini spodleti reševanje problemov glede črne gradnje. To pooblastilo je redko uveljavljeno, s čimer se obe ravni oblasti izogibata odgovornosti.⁵⁸

Medtem ko imajo romske skupnosti v urbanih naseljih vso infrastrukturo (vodo, elektriko itd.), se soočajo z drugačnim problemom in sicer da jim privatni lastniki stanovanj ne želijo stanovanj dati v najem. S to težavo se je težje soočiti, vendar je problem deloma ublažen z državnimi socialnimi stanovanji. Skozi številne pogovore in intervjuje, ki smo jih opravili s člani romske skupnosti, smo tudi ugotovili, da so neprofitna stanovanja pogosto v isti soseki ali celo isti hiši, kar si lahko ponovno razlagamo kot segregacijo.⁵⁹

Prisilne izselitve

Avtoritete se ne ogibajo prisilnih izselitev. Ni konkretnih števil o tem, koliko članov romskih skupnosti je bilo prisilno izseljenih, vendar na podlagi našega raziskovanja skozi intervjuje, je visok odstotek prisilno izseljenih v Mariboru prav Romov. Leta 2016 naj bi bilo 86 prisilnih izselitev v Mariboru. 31 jih je bilo preloženih, 29 jih je dobilo nove pogodbe, kar pomeni, da je bilo izpeljanih 26 prisilnih izselitev.⁶⁰ Zaradi aktivistov in nekaterih političnih strank so stopnje izselitev nižje in je učinek gospodarske krize ublažen. Še en razlog za prisilne izselitve je pritisk na sistem socialna stanovanja, kjer čaka veliko prijaviteljev. Centri za socialno delo lahko pomagajo pri plačilu računov, vendar jih mnogi kljub temu ne uspejo plačati, kar privede do izselitve. Roma, ki imajo pogosto velike

---

⁵⁶ Szilvasi, Marek (2017) *Thirsting for Justice: Europe's Roma Denied Access to Clean Water and Sanitation*. Budapest: ERRC. Dostopno na: www.errc.org/cms/upload/file/thirsting-for-justice-march-2017.pdf

⁵⁷ Slovenia, Administrative Court of Republic of Slovenia (Upravno sodišče Republike Slovenije) (2017), UPRS judgement and decision No.: IU 319/2017, Judiciary of the Republic of Slovenia, 28 February 2017.). (cf. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2018): *Fundamental Rights Report 2018*, Chapter 5, Roma Integration.)

⁵⁸ EC (2017) *Roma and the Enforcement of Anti-discrimination law*. European network of legal experts in gender equality and non-discrimination. Dostopno na: http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=605239

⁵⁹ Muršič, M. *Mariborski Romi – od priseljevanja do sodobnih praks*. Dostopno na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-RG4CS3F2/9c41793c-6d4d-4f05-800d-d7b31e7debba/PDF>

⁶⁰ Maribor 24 (19. julij 2017). *Deložacije v Mariboru se nadaljujejo*. Dostopno na: <https://maribor24.si/lokalno/delozacije-v-mariboru-se-nadaljujej>

družine, pogosto ostanejo brez sredstev sredi meseca. Slovenski aktivisti in mediji so bolj naklonjeni neromskim izselitvam kot romskim; obstajajo fundraiserji za neromske izseljence, medtem ko se v primeru Romov to nikoli ne zgodi; vsaj ne v javni sferi. Ko mediji poročajo o primerih romskih izselitev, te prispevke pogosto spremlja poplava protiromskega sentimenta v spletnih komentarjih. Sovražni govor je v odnosu do Romov zelo velika težava. Slovenski medij je poročal o romskih prisilnih izselitvah na podlagi samo enega primera iz 2013, ko so izselili družino iz Maribora. Eden od komentarjev, ki lahko služi kot dokaz visoke stopnje diskriminacije, je bil objavljen pod člankom in pravi: *"Poznam podoben primer. Dali so jim stanovanje v bloku. Od takrat naprej so se začele tatvine po kleteh, brskanje po kesonih, vrečke z razmetanimi smetmi so kar ležale ob kesonih, otroci njihovi so kričali kot šoje pred vhodom, nenehno zvonjenje po vseh zvoncih, obiski v čudnih nočnih urah in večkrat zadrževanje prišlekov in teh v avtomobilih na parkirišču, kjer so na glas navijali "njihovo " muziko. Po 2 letih so se izselili, KER SO SI V TEM ČASU POSTAVILI HIŠO???"* Ja...tako je to z njimi. Predlagam, da jim ne dajajo stanovanj v blokkih, razen če imajo kak blok kje na samem, pa naj ga napolnijo samo z njimi!"⁶¹

Diskriminatorno obnašanje policije, kršitve tožilcev ali sodišč

Sistemska diskriminacija še vedno obstaja, vendar jo je pogosto težko zaznati oziroma, še pomembneje, se o njej ne poroča. Ob pogovorih, intervjujih in fokusnih skupinah smo ugotovili, da je vsak romski udeleženec vsaj enkrat bil žrtev sistemske diskriminacije. V primerih, ko so se Romi odločili javno spregovoriti in vključiti medije so ponavadi dosegli učinek (npr. policist, ki je ustavil Roma in izkazal veliko protiromskih predsodkov, je kasneje bil odpuščen). Če ni aktivistov ali medijev, ki pozornost usmerjajo k težavi, se jo pogosto pomete pod predpražnik.

Med civilno družbo in Ministrstvom za pravosodje ter Ministrstvom za zunanje zadeve je zelo malo sodelovanja. Tudi tukaj so težave na najvišji ravni in na ravni politik in zakonov. Težave se pojavijo pri izvajanju politik, ko se vključijo birokrati srednjega razreda in policisti na terenu, ki so premalo plačani. Pomagalo bi, če bi se policiste in tožilce usmerilo k programom izobraževanj o kulturnih razlikah in načinih pravnega soočanja z manjšinami. Prav tako bi Rome bilo treba izobraziti o njihovih pravicah in korakih, ko jim jih kdo prekrši.

V Sloveniji je bilo nekaj primerov policijske diskriminacije Romov v zadnjih par letih. Posebno v smislu policijske pikolovskosti, povedano drugače, da se je Rome ustavljalo za majhne prekrške, ki se jih v primeru ne-Romov spregleda. Nekateri od teh primerov so pripeljali do nadaljnje diskriminacije in žaljivih izbruhov (npr. člana romske manjšine je policist oglobil za kršitev javnega reda in miru, ker sta pred njim s svojim prijateljem govorila romsko, ko ju je ta ustavil med vožnjo na kolesu).⁶² V preteklosti je bilo več resnejših primerov policijske diskriminacije in nasilja, vendar so o tem govorili le v intervjujih in niso želeli zgodbe peljati naprej,⁶³ sicer obstaja nekaj primerov in poročil (od nevladnih organizacij kot je Amnesty International, Mirovni inštitut itd.) o policijski diskriminaciji Romov, kjer so ugotovili, da so člani manjšin bolj izpostavljeni tveganju, da jih policija diskriminira.

Zelo znan primer diskriminatornih policijskih ukrepov zoper Rome je bil nadzor družine

---

⁶¹ Pernat, K. (27. avgust 2013). *Deložirali bi jih zaradi hrupa*. Dostopno na: <https://www.zurnal24.si/slovenija/deložirali-bi-jih-zaradi-hrupa-203747>

⁶² POPolnkanal (14. maj 2013). *Grožnje policista Romu – SVET*. Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=JoELmTrp7b4>

⁶³ Djaković, J. (2009). *Policijsko nasilje nad Romi*. Dostopno na: <https://egradiva.fsd.uni-lj.si/search/extshow/300>

Strojan in poskus policije, da jim preprečijo vrnitev na svojo zemljo.⁶⁴ Potem ko so družino premestili v center za begunce v Postojni, so člani policije zapisovali imena obiskovalcev, s kakšnimi avti so prišli ipd., kar je ilegalno, saj tajni nadzor lahko predloži samo urad državnega tožilca in ga mora odobriti sodišče.⁶⁵

Splošna težava je, da zgolj peščica Romov dela na policiji. Vzpodbudno je, da policija nudi tečaj romščine policajem, ki delajo na območjih z Romi, prav tako jih spodbujajo k stiku z romskimi skupnostmi, še posebej z otroki.⁶⁶

---

⁶⁴ Glej: Wood, N. (7. oktober 2006). *Roma family's forced move raises rights issue in Slovenia*. International Herald Tribune. Dostopno na: <https://www.nytimes.com/2006/11/07/world/europe/07iht-gypsy.3427824.html>

Varuh človekovih pravic RS (23. januar 2007). *Ombudsman: Roma Family Under Illegal Police Surveillance*. Dostopno na: <http://www.varuh-rs.si/media-centre/work-and-news/news/detajl/ombudsman-roma-family-under-illegal-police-surveillance/?L=6&cHash=49e0d9ce17f0a410ce0c332942cb090b>

BBC (27. november 2006). *Roma furore hits Slovene police*. Dostopno na: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6188584.stm>

⁶⁵ MMC RTV SLO, STA (31. september 2007). *Nadzor Stroja novih nezakonit?* Dostopno na: <https://www.rtvsllo.si/slovenija/nadzor-strojanovih-nezakonit/76374>

⁶⁶ Glej: Ministrstvo za notranje zadeve, policija (23. september 2014). *Policijski projekt Skupa-j že kaže prve pozitivne učinke pri krepitvi integracije romskih skupnosti*. Dostopno na: <https://www.policija.si/index.php/component/content/article/35-sporocila-za-javnost/74409-projekt-skupa-j-e-kae-prve-pozitivne-uinke>

Ministrstvo za notranje zadeve, policija (20. Februar 2015). *Pust obiskal otroke iz Dobruške vasi*. Dostopno na: <https://www.policija.si/index.php/component/content/article/216-projekti/76885-pust-obiskal-otroke-iz-dobruke-vasi>

Obraznava proticiganstva

Institucionalni okvir za boj proti diskriminaciji in rasizmu zoper Rome

Težave ne predstavlja samo omejeno področje uporabe Zakona o romski skupnosti (ki izključuje "neavtohtone" Rome), temveč je problematično tudi izvajanje sprejetih ukrepov za romske skupnosti, ki imajo status "avtohtonosti". Centralna oblast ne zagotavlja potrebne pomoči (finančne ali drugačne), ki bi bolj politično zavezala lokalne oblasti k vpeljavi ukrepov za Rome.⁶⁷ Še več, lokalni politični akterji pogosto dobijo dodatne politične točke, če zavzamejo stališče proti pomoči ali podpori romske skupnosti. Javna podpora pobud za Rome se pogosto smatra za politično škodljivo, tako v lokalnem kot nacionalnem političnem kontekstu. Zato je, na primer, Forum romskih svetnikov februarja 2017 poročal, da lokalne oblasti prodajajo zemljo, na kateri stojijo romska naselja, ali gradijo zidove okoli njih in se ne ozirajo na Nacionalno program ukrepov.⁶⁸

Mediji pogosto igrajo ključno vlogo s stereotipnim prikazovanjem romske skupnosti in povezanih težav. Posledično je sistemska diskriminacija še vedno prisotna in številni stereotipi so še vedno razširjeni med večinskim delom prebivalstva.

V preteklosti je bilo nekaj projektov, ki so se ukvarjali z diskriminacijo, segregacijo in integracijo in so bili pod okriljem vlade. Danes so te aktivnosti prenesene na zunanje izvajalce, to so organizacije civilne družbe, ki se financirajo skozi vladna sredstva. Na primer, v letu 2017 je slovensko Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti objavilo razpis za vzpostavitev večnamenskih romskih centrov po državi; trenutno deluje osem teh centrov, ki jih upravljajo nevladne organizacije, te pa organizirajo dejavnosti za Rome, jim nudijo svetovanje, informacije, podporo posameznikom, ščitijo njihove pravice in zoper diskriminacije ter negujejo sodelovanje med Romi in civilno družbo.⁶⁹

S proticiganstvom se država in romske organizacije ne ukvarjajo dovolj. Erasmus+, program EU, zagotavlja nevladnim organizacijam sredstva za aktivnosti, ki naslavlja to težavo; ena glavnih ciljnih skupin so deprivilegirani mladi, vključujoč Rome, ki se lahko vključijo v razne Erasmus+ projekte. Vendar nimamo na voljo podatkov v kolikšni meri deprivilegirani mladi Romi dejansko sodelujejo v programu in ga izkoriščajo.

Izraz "proticiganstvo" je v Sloveniji pretežno neznan in akcije za Rome niso predstavljene kot poskusi ukvarjanja s to specifično obliko rasizma. Večina nevladnih organizacij, javnih avtoritet in drugih organizacij predstavljajo svoje akcije romske integracije kot borbo proti diskriminaciji in družbeni nepravilnosti ali medkulturnemu učenju. Prav tako ni raziskav, ki bi preučevale fenomen proticiganstva v Sloveniji. Čeprav so sovražni govor, predsodki in stereotipi še vedno močno prisotni, ne obstajajo iniciative, ki bi temeljile na informacijah o Romih, njihovi kulturi in zgodovini, ali o rasizmu v osnovnošolskih učnih načrtih.

---

⁶⁷ Svet Evrope (2017) 4. mnenje o Sloveniji

⁶⁸ "Če je denar za migrante, naj bo tudi za Roma". In : Svet 24, 14. februar 2017, <https://novice.svet24.si/clanek/novice/slovenija/58a1b6c04e6b8/ce-je-denar-za-migrante-naj-bo-tudi-za-rome>

⁶⁹ Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti RS (21. april 2017). Javni razpis za vzpostavitev večnamenskih romskih centrov. Dostopno na: http://www.mdds.gov.si/si/o_ministrstvu/javne_objave/javni_razpisi_in_javna_narocila/?tx_t3javnirazpis_pi1%5Bshow_single%5D=1051

Nasportovanje zločinom iz sovraštva in sovražnemu govoru proti Romom ter proticiganski retoriki politikov, javnih figur in medijev

Program proti sovražnemu govoru izvaja Mladinski svet Slovenije. Ta program vključuje delavnice, predavanja in dogodke, kjer je osrednji cilj preprečevanje sovražnega govora in izobraževanje mladih o tej zadevi.⁷⁰

V primerih organiziranih protestov proti Romom ponavadi posreduje policija - eden od primerov, o katerih se je največ poročalo, so bili že prej omenjeni protesti v Ambrusu leta 2006, ko je prišlo do nasprotij med protestniki in policisti; najbolj nedavno pa je policija oglobila protestnike, ki so protestirali proti Romom z oviranjem prometa v krožiščih v Bučni vasi, septembra 2017.

---

⁷⁰ Mladinski svet Slovenije (15. junij 2017). *Izobraževanje o človekovih pravicah in sovražnem govoru*. Dostopno na: <http://mss.si/novice/izobrazevanje-o-clovekovih-pravicah-in-sovraznem-govoru/>

Priporočila

Upravljanje in splošen politični okvir

Oblast bi morala podpreti iniciative, ki so specifično usmerjene k Romom - skozi posebne razpise z namenskimi sredstvi. Romski projekti ne bi smeli tekmovati s projekti za druge socialno ranljive skupine.

Lokalna oblast bi morala uskladiti svoje politike in aktivnosti z Nacionalno strategijo za vključevanje Romov, osrednja oblast pa bi morala razviti instrumente, ki bi motivirala lokalne oblasti, da bi to storili. Centralna oblast bi morala imeti več zavezujočih mehanizmov, ki bi občine obvezale k izpolnjevanju odgovornosti na področju integracije Romov.

Protidiskriminacija

Vse zainteresirani, ki delajo z Romi, bi se morali vključiti v medkulturne učne delavnice nekajkrat letno, saj do diskriminacije pogosto prihaja iz krogov ljudi, ki so v stiku z Romi (policija, socialni delavci, učitelji, itd). Vlada bi morala podpreti iniciative, ki bi obveščevale zainteresirane in morebitne žrtve o protidiskriminacijskih zakonih in možnostih uporabe pravnih sredstev.

Obravnavanje proticiganstva

Vlada bi morala podpreti iniciative, ki stremijo k zvišanju medijskega zavedanja proticiganstva. Takšne iniciative bi se morale še posebe osredotočati na spletne medije, ki imajo vse več bralcev in vpliva.

Bibliografija

Amnesty international Slovenia. *Romi*. <http://www.amnesty.si/romi>

Employment service of Slovenia (24 October 2017). *Javno povabilo za izbor programov javnih del za leto 2018*.

https://www.ess.gov.si/files/10506/javna_dela_2018_javno_povabilo.pdf

Government of the Republic of Slovenia (25 May 2017). *Nacionalni program ukrepov za Rome za obdobje 2017-2021*.

http://www.un.gov.si/fileadmin/un.gov.si/pageuploads/NPUR_2017_2021.pdf

Office for national minorities (7 April 2017). *Javni razpis sveta romske skupnosti republike slovenije za sofinanciranje programov in projektov romskih društev s področja spodbujanja enakosti in preprečevanja diskriminacije Romov v letu 2017 (JR-RD 2017)*.

<https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2017001600006/javni-razpis-za-sofinanciranje-programov-in-projektov-romskih-drustev-s-podrocja-spodbujanja-enakosti-in-preprecevanja-diskriminacije-romov-v-letu-2017-jr-rd-2017-ob-188317>

Office for national minorities. *Constitutional and legal position of the Roma minority*.

http://www.un.gov.si/en/minorities/roma_community/constitutional_and_legal_position/

Pravno-informacijski sistem (13 April 2007). *Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS-1)*. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4405>

Pravno-informacijski sistem (30 May 2017). *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o Romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS-1A)*.

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7332>